

2019 | 02

# 'de Meerkoet'

Natuurvereniging Wierhaven



## NATUURVERENIGING WIERHAVEN

---

### DOEL

De vereniging stelt zich ten doel:

- Planten en dieren in ons werkgebied te bestuderen
- Een bijdrage te leveren onze leefomgeving op duurzame wijze te beheren
- Op actieve wijze te participeren in onze leefomgeving
- Op actieve wijze de communicatie over de gevonden gegevens verzorgen naar de belanghebbenden in het werkgebied

### MIDDELEN

- Werkgroepen die door monitoren van de omgeving kennis verzamelen en deze kennis gebruiken om de eigen omgeving te dienen
- Kadervorming door middel van cursussen
- Voorlichting via een goede PR en marktstrategie; excursies en lezingen zijn daarvan een onderdeel
- Fondsen stimuleren om voor specifieke activiteiten financiën te hebben

### WERKGEBIED

Het werkgebied van Natuurvereniging Wierhaven bestaat uit de voormalige gemeenten Wieringermeer en Wieringen en de stad Medemblik, met de grenzen Markerwaardweg/Droge Wijmersweg.

### CONTRIBUTIE

Type lidmaatschap	Bedrag per jaar	Toeslag bij papieren Meerkoet met postadres buiten werkgebied
Jeuglid (t/m 18 jaar)	€10,00	+ € 5
Lid (vanaf 18 jaar)	€15,00	+ € 5
Donateur (geen tijdschrift)	€5,00	n.v.t.
Huisgenoten	€7,00	n.v.t.

Leden ontvangen 2x per jaar het verenigingsblad de 'Meerkoet'.

De contributie dient voor 1 maart van het kalenderjaar te worden overgemaakt op NL43 RABO 0138.1719.98 t.n.v. WIERHAVEN. Na 1 maart worden er €1,15 aan administratiekosten gerekend. Automatisch incasso heeft de voorkeur, neem hiervoor contact op met penningmeester@wierhaven.nl

*Omslag: Haas (Foto: Johan van der Vegt)*

## INHOUDSOPGAVE

---

<b>VOORWOORD VAN DE VOORZITTER .....</b>	<b>4</b>
<b>VAN DE REDACTIE .....</b>	<b>5</b>
<b>VERENIGINGSNIEUWS .....</b>	<b>6</b>
<b>50 JAAR VOGELN (DEEL 1) .....</b>	<b>7</b>
<b>TELLINGEN VAN ZWARTE STERNS OP SLAAPPLAATSEN IN HET IJSSELMEERGEBIED IN 2019.....</b>	<b>16</b>
<b>OEVERZWALUWWAND AAN DE ZUIDERHAVEN GROOT SUCCES.....</b>	<b>21</b>
<b>TEKENONDERZOEK BIJ VOGELS .....</b>	<b>23</b>
<b>HET BLAUWE OOG VAN DE ZWERVENDE HEIDELIBEL .....</b>	<b>28</b>
<b>AGENDA.....</b>	<b>31</b>

## VOORWOORD VAN DE VOORZITTER

---

Door: Bob Woets

Als het jaar bijna ten einde is dan word je bijna gedwongen om terug te kijken. Overal verschijnen lijstjes met voornamelijk positieve ontwikkelingen. Commerciële instellingen kijken naar hun best presterende klanten en meest verkochte producten. Wij kijken als natuurvereniging voornamelijk naar het succes van onze activiteiten en onze rol in projecten. Daarnaast zijn lijstjes te bedenken rondom de waarnemingen die we met elkaar verzamelen. Welke positieve en negatieve trends zijn te ontdekken en kunnen we daar misschien iets mee?

Er is gelukkig veel om uit te lichten over 2020, maar één onderwerp verdient wel iets meer aandacht. Al heel wat jaren staat aan de rand van de Zuiderhaven bij Den Oever een oeverzwaluwwand. Deze wand is dankzij de inzet van enkele leden van onze vereniging geplaatst tijdens het ophogen van de IJsselmeerdijk. De wand werd al vrij snel door enkele zwaluwen bezet, met als hoogtepunt het succes van afgelopen jaar! In deze Meerkoet vinden jullie een verhaaltje over de ontwikkelingen van deze locatie. Zonder vrijwilligers van de klusgroep zou de wand niet zo succesvol zijn. Ieder jaar weer worden de door de zwaluwen uitgegraven nestgangen door de klusgroep weer opgevuld met het juiste grondmengsel. Er wordt veel werk verzet. We nodigen iedereen uit komend jaar te komen helpen bij deze klus en zo een bijdrage te leveren aan het succes van de Oeverzwaluwen! Uiteraard een bedankje voor de klusgroep voor hun inzet afgelopen jaar.

De vorige Meerkoet ontvingen jullie later dan jullie gewend zijn. In de tussentijd hebben we nog enkele excursies georganiseerd waarbij de Nacht van de Nacht in het Robbenoordbos opnieuw de meest succesvolle van het jaar bleek te zijn. Ook vorig jaar, toen we de excursie voor het eerst organiseerden, was dit een populaire wandeling. Helaas waren de weersomstandigheden dit jaar slecht en viel de wandeling deels in het water. Volgend jaar beter!

Dat is gelijk een bruggetje naar onze agenda voor komend jaar. We hebben weer een gevarieerd programma opgesteld welke jullie achterin deze Meerkoet kunnen vinden. Voor meer informatie over de excursies verwijzen we jullie naar onze website. Volgers van onze Facebook of Instagram worden ook via deze weg getipt voor komende evenementen. Er is één excursie die ik graag nog even uitlicht. Een lid van onze vereniging is werkzaam bij Staatsbosbeheer in het Lauwersmeer en heeft ons aangeboden een paar uur mee op excursie te gaan in dit prachtige gebied. We worden ontvangen door de lokale boswachter die ons meer kan vertellen over dit Nationale Park. Wat mij betreft één van de aanraders voor komend jaar!

Voor nu wens ik iedereen een prachtig 2020 en uiteraard hoop ik jullie ook komend jaar weer te treffen op één van onze ledenavonden of activiteiten.



## VAN DE REDACTIE

---

Door: Bob Woets

De vorige Meerkoet (2019-1) lag later bij jullie op de mat dan gepland. Er zitten zodoende maar een paar maanden tussen de beide edities van 2019, maar gelukkig ontvingen we desondanks voldoende input.

Deze Meerkoet is tevens een bijzondere editie. De eerstvolgende editie van de Meerkoet zal aan een deel van ons ledenbestand digitaal worden verstrekt. Zoals jullie eerder hebben kunnen lezen is op de laatste ledenvergadering ingestemd met het digitaal versturen van de Meerkoet aan leden buiten ons werkgebied. Uiteraard is het mogelijk om tegen een extra vergoeding de Meerkoet alsnog op papier te ontvangen. Dit kan bij [secretaris@wierhaven.nl](mailto:secretaris@wierhaven.nl) aan ons kenbaar gemaakt worden.

Het is een logische stap in de moderne wereld waar meer en meer digitaal wordt gecommuniceerd, maar waar ook terecht steeds meer wordt gekeken naar het milieuaspect. Van omliggende verenigingen uit Niedorp, Schagen, Alkmaar en van Texel ontvangen we al langer een digitale versie van hun verenigingsblad. Uiteraard spelen ook de alsmaar oplopende portokosten een belangrijke rol in deze keuze.

Naast de agenda biedt deze Meerkoet een leuk gevarieerd aanbod aan artikelen. Toch zou het een mooie ontwikkeling zijn om komend jaar ook van enkele *nieuwe* schrijvers input te mogen ontvangen. Iets dicht bij huis kan al leuk zijn om te delen. We hopen komend jaar van jullie dus de nodige input te mogen ontvangen!

Veel leesplezier!



Meerkoet in de Wieringermeer (Foto: Fred Visscher)

## VERENIGINGSNIEUWS

Door: Het bestuur

### Digitale Meerkoet

Per 1 januari 2020 is het voor al onze leden mogelijk de Meerkoet digitaal te ontvangen in plaats van de papieren versie. Steeds meer leden maken kenbaar een digitale versie per e-mail te willen ontvangen. Tevens is op de ledenvergadering van 18 juni besloten dat voor leden buiten ons werkgebied dit de standaard wordt. Alsnog op papier ontvangen is uiteraard mogelijk, maar tegen een extra toeslag in verband met de portoskosten. Een volledig overzicht van de lidmaatschapskosten en de toeslag is hieronder opgenomen.

Type lidmaatschap	Nu	Per 1 januari 2020	Toeslag bij papieren Meerkoet met postadres buiten werkgebied
Lid	€ 15	€ 15	+ € 5
Jeugdlid (t/m 18 jaar)	€ 7	€ 7	+ € 5
Huisgenoot (2 <sup>e</sup> lid op zelfde adres)	€ 7	€ 7	n.v.t.
Donateur	€ 5	€ 5	n.v.t.

### Contributie 2019 en 2020

Met 2020 dient zich een nieuw contributiejaar aan voor onze leden. De contributiebedragen zijn ook komend jaar weer ongewijzigd met extra een eventuele toeslag voor leden buiten ons werkgebied die kiezen voor een papieren versie van de Meerkoet. Als lid van Natuurvereniging Wierhaven ontvang je twee maal per jaar ons verenigingsblad de Meerkoet, ontvang je periodiek onze digitale nieuwsbrief, heb je toegang tot onze interessante en gezellige ledenavonden en neem je vrijwel altijd gratis deel aan onze excursies! Veel voordelen dus. Daarnaast steun je indirect initiatieven die we starten. En eigen initiatieven? Die mag je natuurlijk altijd inbrengen zodat we kunnen kijken wat de mogelijkheden zijn.

De contributiebedragen zijn hier boven al opgenomen.

De contributie dient **vóór 1 maart 2020** te zijn voldaan op rekeningnummer NL43 RABO 0138 1719 98 tnv Natuurvereniging Wierhaven.

Voor leden met een automatische incasso geldt dat de contributie zal worden geïncasseerd in februari 2020.

Nog geen automatische incasso? Vraag deze nu aan bij penningmeester@wierhaven.nl.

Meer informatie over ons lidmaatschap staat op onze website:

<http://wierhaven.nl/wierhaven/lid-worden/>

## 50 JAAR VOGELN (DEEL 1)

---

Door: Bert Winters

Sovon heeft een soort “wall of fame” met een lijst namen van mensen die al 25 jaar of meer tellingen voor deze organisatie verricht hebben. Op het moment dat dan in december 2017 je veertigste PTT (Punt Transect Telling) voor de deur staat, krijg je de neiging, eens achterom te kijken. In de eerste plaats zou het natuurlijk van klasse getuigen, dat Sovon een nog meer exclusieve lijst zou maken van mensen die al 40 jaar meedoen. Men hecht grote waarde aan volhouders die “lange tijdreeksen” weten te genereren. Tegelijk vraag je je dan af, hoelang je eigenlijk al aan het tellen bent. En, hoe lang je eigenlijk al met vogels bezig bent.

Voor het juiste perspectief: mijn wieg stond op 25 juni 1956 in Uffelte, Drenthe.

### *Emmeloord*

Mijn eerste herinnering als het gaat om vogels, gaat terug naar het zitje op de fiets van vader. Ik zal vier of vijf jaar geweest zijn. Naar het hertenkamp in Emmeloord, waar we toen woonden, hertjes voeren. Aan de waterkant van de vijvers liepen steltlopers voedsel



*Kluut (Foto: Johan van der Vegt)*

te zoeken. Thuis zochten we in de Prisma vogelgids van Sluijter, met tekeningen in zwartwit, op om welke vogel het ging. Snavel omhoog gebogen was een kluut, snavel omlaag een wulp. De herinnering is vervaagd maar met de kennis van nu moet het een kluut geweest zijn. Dus eigenlijk is al meer dan 55 jaar geleden de interesse voor vogels gewekt. Toen mijn ouders mij een keer kwijt waren, vonden ze me terug langs de kant van de vaart: eendjes voeren met knikkers. Er viel nog veel te leren!

### *Natuurbeschermmer*

Of het aan de opvoeding heeft gelegen of dat het er al vroeg in zat, weet ik niet. Maar een volgende herinnering was, dat jagers in de tuinen van de gemeente op fazanten aan het jagen waren. Ze schoten onder de ogen van een in onze ogen zeer sympathieke gemeentewerker een kat dood. Toen hij de schutter, destijds bekend voetbalscheidsrechter Leo Horn, uitmaakte voor “kattenmepper”, kreeg hij een klap voor zijn hoofd. Groot nieuws! Ik denk dat ik toen de afslag van natuurbescherming gekozen heb.

### *Opa's*

Je kunt je bijna niet voorstellen, dat er zo weinig mensen een auto hadden, dat je met een heel gezin in de Ford van de overbuurman mee mocht liften naar familie in Drenthe. Op schoot voorin bij vader of even meesturen op schoot van de chauffeur. Broertje op schoot bij moeder achterin. Een tank benzine kostte ongeveer 10 gulden!

We gingen dan met opa Winters in Uffelte wandelen “noar de nes”. De es, akkerland met zandpaden en met aardappels, voederbieten, rogge en haver. Met de hand gezaaid, vol met kamille en korenbloemen. En, de lucht was vol van zingende veldleeuweriken. We deden altijd een wedstrijd, wie er het eerst eentje zag. Of ze me lieten winnen of dat ik echt toen al scherp was met observeren, weet ik niet, maar ik won vaak! De rogge werd overigens eerst gemaaid en op grote “oppers” gezet. Later kwam dan de dorsmachine. “Combined harvesters” waren nog niet tot Drenthe doorgedrongen. Als kinderen vonden we het spannend, wanneer ze onderaan de bult kwamen. De tientallen muizen, die in luilekkerland geleefd hadden, stoven alle kanten op als ze de dekking eenmaal kwijt waren. We vingden er eentje om hem te redden, namen hem mee naar huis, wilden hem bewaren in een klomp met stro in het schuurtje, maar daar dacht het beestje natuurlijk heel anders over. We hebben het thuis maar niet verteld. Opa stond in het dorp trouwens bekend als eierzoecker. Hij was gespecialiseerd in eenden, zijn broer uit Wapserveen in korhoenders. Tja, ze hadden het niet breed in die tijd.

In plaats van vogelaar had ik ook zomaar hengelaar kunnen worden, want opa Tuin leerde mij de fijne kneepjes van het vissen. Van hem heb ik geleerd wat het was om ‘s ochtends heel vroeg op te staan. Met oostenwind naar de Rotterdamse hoek in de Noordoostpolder. Mijn geduld liet me wel eens in de steek en dan had ik oog voor de vogels die op de stenen onderaan de dijk liepen. Ik zal zelf wat uren aan de kant van de Espelervaart bij ons om de hoek gestaan hebben met mijn hengeltje. Opa leerde ons overigens ook wat Cantharellen waren: misschien wel de lekkerste paddenstoelen die voor consumptie geschikt zijn. We hebben er kilo’s van gezocht, want ze werden ook opgekocht en leverden ons dus een paar zakcenten op. Omdat ze door zure regen verdwenen heb ik aan mijn jongens pas veel later in Zweden deze kennis kunnen doorgeven. Paddenstoelen waren dus ook interessant.

### *Boompje klimmen*

Botanicus worden behoorde ook nog tot de mogelijkheden. Ik kon als beste boompje klimmen om er voor vriendjes (en mezelf natuurlijk) eikels te plukken. Dat was stoer totdat ik van boven uit de boom op de blauwe pet van de veldwachter neerkeek. Die vond dat ik maar snel naar beneden moest komen en dat we moesten wachten totdat de eikels vanzelf wel uit de boom vielen.

In die jaren mocht ik met grotere jongens uit de buurt mee om vogelnesten te zoeken. Op één voorwaarde: ik mocht er later niet meer terug komen. “Hoezo niet”? Andere jongens zoeken ook nesten om later de jonge vogeltjes de nek om te draaien. Walging maakte zich van mij meester. Hoe kon je zo iets nu doen? Het was definitief: al voor mijn negende jaar (toen zijn we uit Emmeloord verhuisd) had ik het kamp van natuurbeschermers gekozen.

### *Ooms*

Oom Freek was in navolging van zijn vader, opa Tuin, hartstochtelijk hengelaar. Ik ging ook met hem wel eens mee. De Olde voart was nog niet gekanaliseerd. De waterstand varieerde van “vissen gewoon zien zwemmen in een halve meter water” tot “landerijen tot ver buiten de oevers overstroomd”. In de wilgen zag ik mijn eerste steenuil.



Oom Roelof, schoonzoon van de “eierzoeker-opa”, was ook eierzoeker, eierdoppen verzamelaar. Natuurlijk ging ik ook met hem wel op pad. Op een geschikte plek zat hoog in een den een nest. Schop tegen de boom. Daar vloog een duif weg (dacht ik). Toen het mijn broertje niet lukte, mocht ik de lange kale stam beklimmen. Boven aangekomen bleken er niet twee witte, maar vijf prachtig roodbruine eieren in het nest te liggen. Ik mocht er eentje meenemen. Weer beneden aangekomen kreeg ik te horen, dat ik een ei van een torenvlak had uitgehaald. Of ik die ook had meegenomen, als ik dat had geweten.....?!

Beide ooms zijn enkele jaren na elkaar als gevolg van een verkeersongeluk op jonge leeftijd overleden. Ik koester dankbare herinneringen aan hen beiden.

### *Diever*

Omdat mijn broertje last had van een familiekwaal, astmatische bronchitis, kregen we het doktersadvies om “in de bossen” te gaan wonen. Daar was frisse lucht en minder vochtig dan in de polder. December 1965 werd het Diever, Drenthe, op amper 10 km afstand van mijn geboortedorp, waar alle opa's en oma's nog woonden. Een win-win-situatie.

### *Eieren zoeken*

Kraaien en eksters waren hier vogelvrij. Ofwel kwajongens haalden de eieren uit de nesten, ofwel de jagers schoten door de nesten heen. Boompje klimmen kon ik al dus binnen de kortste keren had ik een verzameling eierdoppen. In de volgende jaren timmerde ik nestkastjes. Op zijn top meer dan 100. Die werden in het bos opgehangen en allemaal gecontroleerd. Die van Staatsbosbeheer deden we er met dezelfde moeite maar even bij. Zo kon de eierverzameling zonder gewetensbezwaar worden uitgebreid met die van koolmees, pimpelmees, zwarte mees, glanskop, bonte vliegenvanger,... want er bleef altijd ergens wel een onbevruucht eitje achter als de jongen waren uitgevlogen. Ik had een schrift vol met aantekeningen van aantallen eitjes en jongen.

We hadden een boomhut bovenin een Douglas spar. Met behulp van een touw, met om de meter een knoop, kwamen we op 30 meter hoogte uit! We keken hier uit over het hele Berkenheuvel en Wapserveld en zaten op gelijke hoogte met een goudhaan nestje. Een andere hut hadden we op een restant heide, onder een overhangende vliegden. Toen we er later terug kwamen, lagen de korhoenkeutels in de hut!



*Goudhaan (Foto: Peter Boltjes)*

### *Roofvogels*

Eind van de jaren zestig was er sprake van kwalijke bestrijdingsmiddelen in de landbouw met DDT als meest beruchte voorbeeld. Eenden broedden zich dood op het nest, visetende vogels vielen dood uit de lucht en de eischalen van roofvogels werden zo dun dat de eieren braken voordat ze uitkwamen. Pas toen ontdekt werd, dat het spul ook in

de moedermelk zat, werd het verboden. We raakten inmiddels richting "Natuurbeschermingsjaar 1970". De roofvogels waren gedecimeerd, er leefden nog maar 5 tot 10 paar ooievaars in heel Nederland. Naar voorbeeld van een bouwtekening uit Het Vogeljaar had ik van een sinaasappelkistje een valkennestkast gemaakt. En, alsof de duvel ermee speelde, er broedde meteen een torenvalk in mijn eerste nestkast. Toen in de Meppeler Courant een artikel stond, dat er in de bossen rond Brandeveen buizerd, havik, sperwer en boomvalk moesten broeden, geloofden wij onze ogen niet. We kwamen hier met de regelmaat van de klok om het militair oefenterrein af te stropen. Daar was altijd wel iets van onze gading te vinden en we zagen bijna nooit roofvogels. Wij erop uit. In de eerste de beste hoge boom aan de bosrand zat een enorm nest. Volgens traditie van de kraaien en eksters gaven we een schop tegen de boom. Daar vloog door de boomtoppen een havik van het nest! Voorzichtig, niet verstoren, in de boom ernaast klimmen: drie eieren. Drenthe had inmiddels een premie gezet op elk geslaagd broedgeval van een roofvogel ter stimulering van bescherming van deze bedreigde vogelgroep. De boswachter werd geïnformeerd. Die sloot het bospad voor militair gebruik, maar... het nest werd verlaten. Ongelofelijk zonde voor de havik, maar ook voor hem voor de premie. Toen we, een tijdje later, nog geen uur terug waren van vakantie, hing de boswachter al aan de telefoon: de havik had een nieuwe broedpoging gedaan en er waren twee jongen uitgevlogen. Opperste euforie! Zo heb ik van heel dichtbij de wederopstanding van de roofvogels meegemaakt.

### *Jonge onderzoeker*

Voor het voortgezet onderwijs ging ik naar Steenwijk. De eerste generatie Atheneum in 1968. HBS bestond vanaf toen niet meer. Opmaat naar de wetenschap?

Het eerste jaar ging ik nog met de bus. Het was wel 20 kilometer van huis. Maar daarna op de fiets. Langs de weg stopte ik voor alle dode vogels en ook die werden in een schrift genoteerd. Zo was de eerste grasmus die ik ooit zag, een verkeersslachtoffer en het eerste paapje eveneens. Kuifleeuweriken liepen, levend gelukkig, langs de kant van de weg.

In de wereld van de nestkasten kwam ik in contact met Bert Blaauw. Hij ringde in de



*Bonte vliegenvanger (Foto: Peter Boltjes)*

boswachterij IJhorst-Staphorst jonge vogeltjes in de nestkasten en had de overstap naar de Vogelwacht Uffelte al gemaakt. Dan konden tenminste de bonte vliegenvangers uit Diever van mijn serie nestkasten er ook nog wel bij. Bovendien had hij ook wel belangstelling voor de torenvalken en de buizerds, haviken, sperwers, ransuilen, waarvan ik verschillende nesten wist te vinden, om daarvan de jongen te ringen. Ik klom natuurlijk weer, de jongen gingen in een zak aan een touw naar beneden en Blaauw ringde ze, meestal onder grote belangstelling.

Zijn stelling: eierzoekers weten waar ze over praten. Als die de juiste mensen treffen, worden het de beste natuurbeschermers.

Ik wist het zeker: ooit wilde ik ook vogels gaan ringen!

### *Jacht*

Op deze leeftijd vonden we alles interessant. Jagers hadden tonnen met voer in het bos staan voor fazanten. Daar was altijd veel bedrijvigheid van vogels. We moesten natuurlijk ook een keer kijken, toen er een drijfjacht werd gehouden. Dat er fazanten geschoten werden, die kort daarvoor speciaal voor de jacht waren uitgezet, ach... Maar, dat ook de ene na de andere houtsnip uit de lucht geknald werd, kon mijn sympathie niet wegdragen. Die jacht paste eigenlijk ook niet zo bij mijn natuurbeschermingsgedachte.

Het zal ook weer in Het Vogeljaar geweest zijn, dat ik gelezen had over vogeltrektellingen. Ik maakte gebruik van een jagers "hoogzit" om mijn eerste herfsttrektelling uit te voeren. Waren die jagers toch nog ergens goed voor. Boven het bos vlogen vooral vinken destijds.

Ook het najagen van foto's, gemaakt bij nesten, verloor snel mijn sympathie. Hoe het contact met een fotograaf uit Castricum tot stand gekomen is, ben ik vergeten. Maar als klimmer heb ik voor hem camera's met een kabel voor afstandsbediening geplaatst bij nesten van zwarte specht, havik en buizerd. Die wisten dergelijke belangstelling niet altijd te waarderen. Wel hield ik er, als blijk van dank voor bewezen diensten, een tweedehands 300 mm telelens voor de Praktika camera aan over.

Jaap Taapken van alweer Het Vogeljaar nam het initiatief om nestfotografie in de ban te doen. Na zijn overlijden is de prijs voor de beste vogelfoto naar hem genoemd. Toen een foto van een fuut, pas enkele jaren geleden, gemaakt middenin een futenkolonie (dus pseudo nestfotografie!) de eerste prijs won, heb ik mijn abonnement opgezegd. Taapken zou zich in zijn graf hebben omgedraaid!

### *Sovon*

Opnieuw in Het Vogeljaar trof ik de aankondiging van een nieuw onderzoek aan. Sovon wilde land dekkend de broedvogels in kaart brengen middels een laagdrempelig project. Er waren codes voor de broedzekerheid. Met al die nestkasten en roofvogelnesten kon ik gemakkelijk de hoogste code "jongen in nest" voor een aantal soorten genereren. Ook weer op een schriftblaadje stuurde ik na het broedseizoen mijn resultaten in. Zo kwam ik in contact met de coördinator Arend van Dijk. Een Heemskerker die na zijn studie op de tuinbouwschool in Frederiksoord nota bene in Uffelte was komen wonen! Ik moest maar eens langs bij Zwaagstra, gepensioneerd Amsterdammer bij ons in het dorp. Oeps! Die had mij al eens de huid vol gescholden, toen ik voor zijn huis bij een eksternest was geklommen, inmiddels niet meer om de eieren eruit te halen, maar uit nieuwsgierigheid. Ik liet me niet kennen. De man had liefst 6 blokken van 5 x 5 km geclaimd. Hij leerde mij het belang van de vogelzang. Van tal van vogels zou je immers nooit een nest kunnen vinden, laat staan de hoogste broedcodes kunnen halen. Maar voortdurend zingen op dezelfde plek met een bepaalde tussentijd, dat deed zo'n vogeltje natuurlijk niet voor niets. Dat ik op zijn aanwijzing moeiteloos grasmus en braamsluiper wist te vinden

verbaasde mij maar was meteen zeer inspirerend. Het was een enorme sprong in mijn ontwikkeling als vogelaar. We praten over 1973.

Zie daar het antwoord op de vraag, hoe lang ik al voor Sovon vogels tel: 44 jaar reeds! Ik zou nog aan vele telprojecten gaan deelnemen.

### *Studietijd*

Vanaf 1975 ging ik studeren op de lerarenopleiding Ubbo Emmius in Groningen, biologie natuurlijk. Elke week 50 km enkele reis op de brommer. Dit vervoermiddel kwam uitstekend van pas om op vrije momenten naar de pas drooggelegde Lauwersmeer te gaan. Ik was zeer gecharmeerd van zee- en kustvogels, ondanks dat ik natuurlijk een uitgesproken "landrot" was. Je kon hier je hart ophalen: alle mogelijke soorten steltlopers natuurlijk, waarbij bijvoorbeeld grauwe en rosse franjepoot. Zeetrekten tijdens storm boven de Waddenzee leverde jan van gent, noordse stormvogel, verschillende soorten jagers, drieteenmeeuwen, grote burgemeesters en zelfs vaal stormvogeltjes op. Elk jaar rond de herfstvakantie kwamen de brandganzen massaal aan om te grazen op de zeekraalvelden. Onvergetelijk waren de ruigpootbuizerds, velduilen, sneeuwgorzen, strandleeuweriken en baardmannetjes tot diep in de polder. Tranen trekkend fraai waren de zomerkleed kuifduiker en dito geoorde fuut, precies in hetzelfde slootje vlak langs de weg, precies met een maand tussentijd.

Als we wel eens een hele dag vrij hadden, sprak ik met Erik van Ommen af: jij een pot pindakaas, ik een brood, iemand een mes, vroegste boot en dan een dagje vogelen op Schiermonnikoog. Geweldige dagen waren dat. Hij tekent nu voor Vogelbescherming Nederland en heeft al diverse vogelboeken geïllustreerd.

Later leerde ik Jan Doevendans kennen. "Jij kunt toch klimmen? Ga je mee naar Amsterdam met Alfred Blok pullen van blauwe reigers ringen"? Tuurlijk! Ook weer een buitengewoon indrukwekkende belevenis en opnieuw een stap in mijn ontwikkeling als vogelaar. Ik heb nog steeds contact met Jan.

Tijdens de excursie naar Terschelling in ons eerste jaar werd ons geleerd om schedeltjes van vogels te prepareren. Ik zal de lezer de details besparen. Achteraf paste dit niet binnen de regels van de Vogelwet, maar daar kwamen we later pas achter. Je leert wel weer heel anders tegen vogels aan te kijken. Veel later kwam op een oktoberdag onze kat een keer met een taigaboomkruiper aan zetten. Mogelijk eerst al tegen een raam gevlogen. Ernstig beschadigd dus niet meer te prepareren. Ik plaatste een oproep, of iemand er nog belangstelling voor had. "Wageningen" reageerde, ten behoeve van een schedelverzameling! Ze mochten meteen de inhoud van het hele onderste vak van onze vriezer meenemen. Daar lagen al heel wat vogels, maar er was nooit geld om ze te laten opzetten. Men had een digitale quiz in herkenning van vogelschedeltjes. Ik haalde een hogere score dan de conservator van Zoölogisch Museum Kopenhagen, die ik jaren daarvoor had leren kennen.

Bij de excursie naar Zuid-Limburg werd aan ons gevraagd, of wij een groepje medestudenten wilden begeleiden om vogels te leren herkennen. Het leverde de frustratie van de week op. Terwijl wij terug naar ons onderkomen liepen om eerst maar

weer eens op te warmen, kwamen we medestudenten tegen, die bij een dassenburcht gingen posten. Wij konden het niet meer opbrengen, zij hadden in het maanlicht een hele familie das gezien, inclusief over elkaar buitende jongen. De volgende avond regende het.... Een jaar later mocht ik met een medestudent mee met de eerstejaars, nog een keer naar Terschelling om een zieke docent te vervangen. Het leverde weer wat studiepunten op en er was uiteraard niets mooier dan lekker buiten te zijn in zulke prachtige stukjes Nederland.

Er moest een werkstuk gemaakt worden gekoppeld aan een stage. Ik koos voor zeezoogdieren, nog maar eens een verbreding van de belangstelling. Je komt dan al snel uit bij Greenpeace en voor de stage lag de Zeehondencreche in Pieterburen voor de hand. Toevallig heb ik zo ongeveer alles meegemaakt, wat daar te beleven valt, inclusief het weer uitzetten van opgeknapte zeehonden. Fantastische ervaring.

Uiteraard moet je ook een onderzoek doen. Ik ging een vogelinventarisatie herhalen, die tien jaar eerder op de essen in mijn woonomgeving was uitgevoerd door de Provinciale Planologische Dienst Drenthe. De begeleidende docent ging een ochtend mee op pad. We troffen een grauwe klauwier. Hij kon zijn geluk niet op! Inmiddels is de grauwe klauwier het symbool van natuurherstel in Drenthe.

### *Vogels van Drenthe*

Met het netwerk van Sovon tellers nam Arend van Dijk het initiatief om tot een regionale Avifauna te komen. De Provinciale Planologische Dienst beschikte wel over broedvogelgegevens, wij telden de wintervogels. Twee jaar achtereen eenmaal per twee maanden, maar ik was één van die eigenwijze mannetjes die elke maand gingen tellen, in mijn geval de hele toenmalige gemeente Diever, grofweg 7 x 10 km, op de fiets, dat kon niet anders. Achteraf prachtig referentie materiaal. Omdat ik er toch al een zwak voor had, mocht ik voor het boek, gepubliceerd in 1982, de kraaiachtigen beschrijven. Als je dan maximale winter aantallen van rond de 30.000 kauwen en evenveel roeken aantreft, zal iedereen denken: het zal wel. Maar wie kan zich nu nog voorstellen dat er in januari, februari rond de 4500 bonte kraaien alleen al in Drenthe rondvlogen?



Roek (Foto: Fred Visscher)

Voor het gevoel van saamhorigheid binnen de redactie groep maakten we excursies. Naar de Oostvaardersplassen ging je speciaal voor blauwborst, grote zilverreiger en zwartkopmeeuw. Naar Lauwersoog met storm leverde o.a. een vorkstaartmeeuw op. Het vogelaarswereldje bleek maar klein. Ik kwam er dezelfde mensen tegen die ik ook uit Groningen, of beter gezegd, het Biologisch Centrum in Haren, kende. Met hen ging ik half september een keer naar Falsterbö, beroemde locatie voor de vogeltrek in uiterst

zuidwest Zweden. Waren wij al onder de indruk van sperwers, smellekens en visarenden die ons zo ongeveer om de oren vlogen, op onze laatste dag maakten we de legendarische gebeurtenis mee waarop naar schatting tussen de 10.000 en 13.000 (anderen beweerden 4000 - 8000) buizerds overtrokken. We zijn op een willekeurige plek langs de kant van de weg gaan zitten, hebben ons in opperste verwondering zitten vergapen aan dit spektakel, maar hebben wel de jaarlijks langskomende Keizerarend gemist.

### *Meer buitenland*

Onze eerste vakantie naar het buitenland ging naar Duitsland. Vader was het grootste deel van zijn arbeidzame leven leraar Duits geweest. Later zijn we vaak naar Zwitserland geweest. Onderweg zat ik weer met het bekende schriftje op schoot, roofvogels te tellen. Hoofdmoot buizerds, minder torenvalken en naarmate je verder van huis



*Buizerd (Foto: Johan van der Vegt)*

kwam nu en dan een rode of een zwarte wouw. Je zag er vogels waarvan je het vermoeden had, dat je ze nooit in Nederland zou kunnen tegenkomen. Gedeeltelijk onterecht. Waterspreeuw, steenarend, rotskruiper, rotszwaluw, alpensneeuwhoen, alpengierzwaluw, alpenheggenmus, alpenkauw, notenkraker, sneeuwvink, citroensijs (kanarie?) en grijze gors. Waar ik me het meest over verbaasd heb, waren trouwens de grote zaagbekken met jongen in de Brienersee. Een geïsoleerde populatie in de Zwitserse meren. De steenbokken, gemzen, alpenmarmotten, de bijzonder rijke alpenflora en bijbehorende vlinders kregen ook de volle aandacht. Edelweiss vinden vormde altijd een uitdaging, maar het lukte ons wel bijna elke vakantie. Wat een bijzondere wereld!

Mijn eerste vakantie zonder ouders was met Jannes Santing, eveneens uit de redactie van de Drentse Avifauna. De reis ging naar de Neusiedlersee, onder Wenen in Oostenrijk. De grauwe klauwieren en Europese kanaries zaten zo ongeveer op de camping. We hebben onze ogen uitgekeken naar al die ooievaarsnesten op schoorstenen en zelfs in bomen. Krenten in de pap vormden zwartkoprietzanger en roodpootvalk. En de borden "Schützen auch Sie das letzte Brutgebiet des Grosstrappes" stonden er niet voor niets: vanaf een uitkijkplateau kon je adulte grote trappen met hun jongen zien.

### *Terschelling*

In het laatste jaar van mijn iets uitgelopen studie kreeg ik uit het inmiddels opgebouwde netwerk een tip: ze hadden een vogelwachter nodig op Terschelling. Als ik zo nu en dan nog een dag naar Groningen kon om mijn laatste studiepunten te halen: maar al te graag!

Vanaf 1 mei 1981 mocht ik de uiterste punt van de Boschplaat bewaken en er de broedvogels inventariseren volgens de karteringsmethode. De uiterst primitieve huisvesting vond ik een uitdaging: de oliekachel vond ik niet betrouwbaar, de wc was een krat met een gat achter het duin, de koelkast een gat onder de keet met een emmer en een graszode eroverheen, de kraan een andere emmer onder de drup van het dak. Eindelijk kwamen de aantallen broedvogels op de kwelders eens overeen met die op de andere eilanden. Tenenkrommend waren de situaties tijdens springtij. Heel veel broedsels werden overspoeld, het water kwam soms tot vlak voor de keet. Op elke km paal zat wel een tapuit te zingen. Bij de collega's mocht ik meekijken bij zo ongeveer het



*Slechtvalk (Foto: Johan van der Vegt)*

laatste nest van de grauwe kiekendief. De collega's in vaste dienst kon ik op mijn beurt weer blij maken met zwarte ooievaar en kleine zilverreiger. En na ruim een week trof ik een topdag met roofvogeltrek: naast een kraanvogel ook slechtvalk (toen nog heel bijzonder!) en roodpootvalk. Voorkomen dat de eilanders meeuweneieren kwamen uithalen voor consumptie was een kat-en-muisspel, dat ik nog wel eens verloor.

Het overige deel van de Boschplaat was afgezet met Verboden Toegang borden. Er waren kolonies van totaal tegen de 20.000 zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen. Alle Staatsbosbeheer medewerkers werden gemobiliseerd om de nesten te tellen middels een geniale methode. We liepen raaien "schouder aan schouder" dwars door de kolonie heen en terug, gooiden in elk nest een lucifer uit een doos waarvan tevoren alle stokjes geteld waren. Na afloop werd bepaald, hoeveel lucifers er nog over waren. Het aantal gestrooide lucifers was dus het aantal getelde nesten. Ik stootte onderweg nog een pijlstaart van haar nest op. Uniek. Wat later mochten we nog een keer mee om jongen te ringen. Ook met het kleurringen van jonge lepelaars mocht ik mee. Wat een schoonheid, die mini lepelbekjes. Terschelling herbergde een van de belangrijkste kolonies van Nederland. Het aantal nesten was nog met de letters van het alfabet aan te duiden!

Op de SBB camping Nieuw Formerum zaten we op de warme avond van 9 juli lekker buiten. Bij de tent naast ons zat een meisje dat stage liep bij de receptie van de camping, Els. Een vonk sloeg over, we hebben zeevonk gekeken en 's ochtends de zon zien opkomen. Het is een keerpunt in mijn leven geworden. Ruim twee jaar later zijn we getrouwd.

*(redactie: Het verhaal van Bert bestaat uit twee delen. Hierboven is het eerste deel te lezen. Het tweede deel, met onder andere zijn verhuizing naar ons werkgebied, volgt in de eerste Meerkoet van 2020.)*

## TELLINGEN VAN ZWARTE STERNS OP SLAAPPLAATSEN IN HET IJSSELMEERGEBIED IN 2019

Door: Jan van der Winden

### *Inleiding*

Sinds 1980 worden zwarte sterns in de (na)zomer op hun slaapplaatsen in het IJsselmeergebied en in de Westelijke Waddenzee geteld. Deze tellingen geven het beste inzicht in de totale aantallen op het IJsselmeer en Markermeer. De informatie kan vervolgens gebruikt worden voor de monitoring van de vogelaantallen in deze Natura 2000-gebieden. Sovon Vogelonderzoek Nederland en Jan van der Winden coördineren sinds 2007 gezamenlijk deze tellingen (van der Winden & Klaassen 2008). In 2019 zijn alle plekken waar grote aantallen zwarte sterns slapen weer meer of minder frequent geteld. Op twee momenten in de nazomer zijn de belangrijkste locaties simultaan geteld, waarvan hier verslag wordt gedaan. In het begin van het seizoen waren er weinig zwarte sterns, maar ze namen daarna weer toe.



*Honderden zwarte sterns foerageerden boven slikplaten van de Marker Wadden in de zomer (Foto: 24 augustus 2019, J. van der Winden)*

### *Methode*

In het kader van het Meetnet Slaapplaatsen (Sovon/CBS/NEM) tellen vrijwilligers jaarlijks de zwarte sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied. Idealiter worden alle plekken simultaan geteld, maar vanwege het weer of de logistiek (door beschikbaarheid van boten) was het niet altijd mogelijk om alle plekken op dezelfde avond te tellen. Vandaar dat er geregeld een locatie een dag eerder of later dan de voorkeursdatum werd bezocht. Locaties die in aanmerking komen voor de simultaantelling zijn plekken waar in het recente verleden zwarte sterns in het IJsselmeergebied sliepen. Dit betrof De Kreupel



(IJsselmeer), het Balgzand (Westelijke Waddenzee), eilanden (zoals Ierst) en vooroevers bij de Houtribdijk en Marker Wadden (Markermeer).

Op 16, 23 en 30 augustus 2019 werden simultaan tellingen van reuzensterns op slaapplaatsen in Nederland uitgevoerd. Die tellingen worden eveneens jaarlijks georganiseerd in het kader van het Meetnet Slaapplaatsen (Sovon/CBS/NEM). Deze tellers letten dan ook op zwarte sterns op de betreffende plek, waardoor ook potentieel nieuwe slaapplaatsen van zwarte sterns worden opgespoord en geteld.

De zwarte sterns worden in de avonduren geteld op het moment dat zij op de slaapplaats arriveren. In 2019 is het twee maal gelukt simultaan de belangrijkste locaties te tellen (Tabel 1). Eind augustus werd Vatrop niet geteld maar waarschijnlijk vlogen hier nauwelijks zwarte sterns meer (med. O. de Vries) dus goedbeschouwd zijn er drie simultaantellingen geweest.

Op De Kreupel en Marker Wadden worden sterns geteld op het moment dat ze vanaf het open water komen aanvliegen. Een belangrijk deel vliegt echter in donkere omstandigheden en de vogels die al gearriveerd zijn gaan in de schemer rondvliegen, waardoor ze mengen met de arriverende sterns. Deze omstandigheden bemoeilijken een exacte telling, maar de tellingen zijn derhalve indicatief voor de ordegrrootte van de aantallen. We houden rekening met een onzekerheidsmarge voor het IJsselmeergebied van enkele duizenden vogels.

De sterns die op het Balgzand slapen, vliegen in de avond westwaarts langs de kust van Wieringen. Dit zijn vooral vogels die uit het noordelijk IJsselmeer en de Waddenzee in de omgeving van Den Oever komen. Op de Waddendijk bij het plaatsje Vatrop zijn ze dan het beste te tellen. Hier werd in 2019 op drie avonden geteld (25 juli, 2 augustus en 13 augustus).

### **Zwarte Stern**

In 2019 waren er in de piekperiode duidelijk lagere aantallen (11.000) zwarte sterns in het IJsselmeergebied dan in voorgaande jaren (Tabel 1, Figuur 1). Op De Kreupel waren eind juli zelfs zo weinig zwarte sterns aanwezig, dat de telling van begin augustus werd geannuleerd. In die periode foerageerden er overdag wel honderden tot duizenden aanwezig op de Westelijke Waddenzee, onder meer bij Texel en het Marsdiep ([www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl)). Deze sterns sliepen waarschijnlijk vooral op het Balgzand en worden dus bij de telpost Vatrop gemist omdat die vliegroute daar niet langs gaat. Voor het IJsselmeergebied zijn de aantallen, die opgenomen zijn in Tabel 1, wel representatief. Maar het totale aantal zwarte sterns in de gehele regio, inclusief de Waddenzee, was eind juli-begin augustus zeker hoger dan 6.400 exemplaren. Het is overigens niet uit te sluiten dat er nog meer slaapplaatsen waren van zwarte sterns die in de Waddenzee foerageerden.

Vanaf half augustus namen de aantallen op de Waddenzee af en sliepen er weer grote aantallen op De Kreupel. Op de Marker Wadden sliepen het gehele seizoen constant hoge aantallen, al waren de aantallen ook hier lager dan voorgaande jaren. In 2018 sliepen er

bijvoorbeeld maximaal 9.000. De sterns sliepen hier verspreid over meerdere plekken en verplaatsten zich voortdurend, waardoor de tellingen lastig waren.

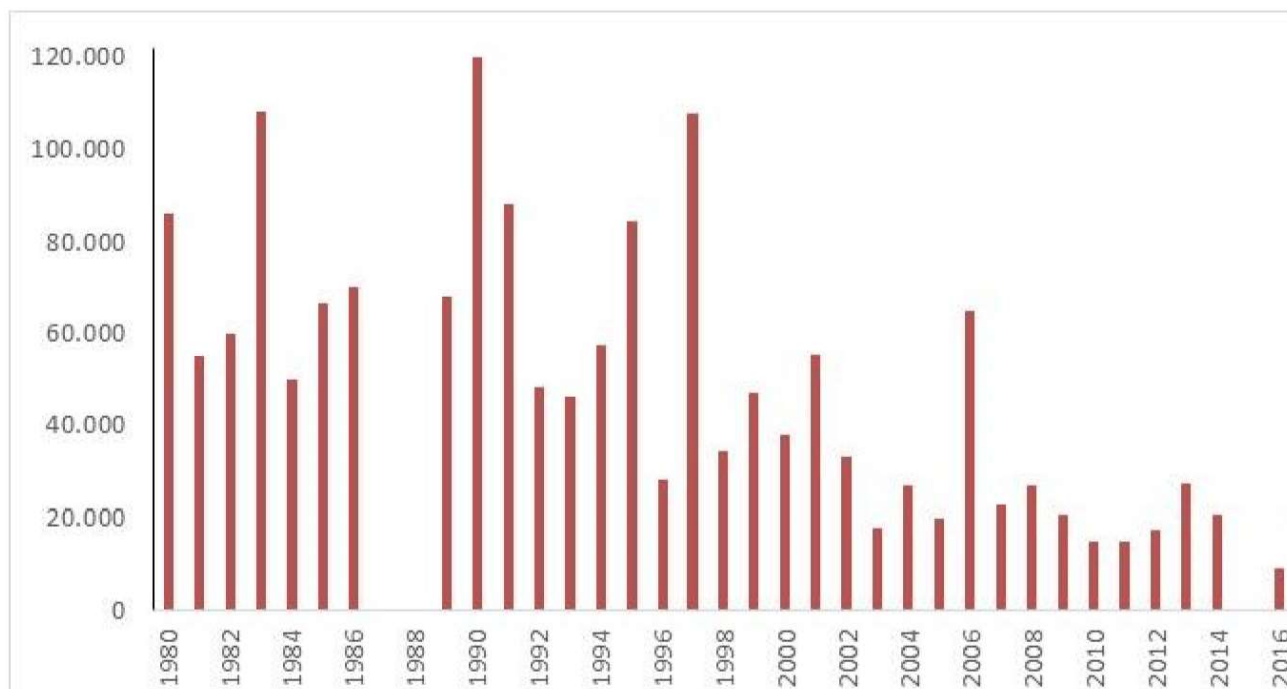
Tijdens de reguliere tellingen van reuzensterns op slaappleatsen werden alle overige potentiële slaapplekken voor zwarte sterns langs de Friese IJsselmeerkust, het Markermeer (Kinseldam/Houtribdijk), de IJsselmonding, randmeren en Lauwersmeer bezocht. Nergens sliepen hier wezenlijke aantallen zwarte sterns. Dus belangrijke slaapplekken zijn niet gemist.



*Op Marker Wadden verzamelden zwarte sterns zich in de avond op afgestorven moerasandijvie. (Foto: 1 augustus 2019, Camilla Dreef)*

Datum	Vatrop (Balgzand)	De Kreupel	Marker Wadden	SOM
25-27 juli (s)	1133	200	5.000	6.400
1-3 augustus	31	n.g.	2.000	> 2.000
12-15 augustus (s)	125	7.000	4.000	11.000
22-24 augustus	n.g.	5.000	>500	>5.000

*Tabel 1. Aantallen zwarte sterns op slaappleatsen op De Kreupel, Marker Wadden en het Balgzand in 2019. (s) = simultaantelling. Voor andere locaties zie tekst.*



Figuur 1. Maximaal getelde aantallen zwarte sterns op slaapplekken in het IJsselmeergebied en Westelijke Waddenzee in de periode 1980-2019. In drie jaren (1987, 1988, 2015) waren de tellingen incompleet.

### Gedrag op de slaapplekken

In september zijn wildcamera's geplaatst op een locatie waar geregeld zwarte sterns slapen op De Kreupel. Hieruit bleek dat de zwarte sterns erg actief zijn gedurende de nacht en zich veelvuldig verplaatsten. Waarschijnlijk verplaatsen ze zich ook tussen de verschillende slaapplekken op De Kreupel. Zwarte sterns bleken gemengd met visdieven te rusten.



Zwarte sterns en een visdieven op de slaapplekken van De Kreupel opgenomen met een wildcamera augustus 2019

### **Visdief**

Tijdens de simultaantelling van half augustus sliepen er minstens 3.000 op De Kreupel en ook 3.000 op de Marker Wadden. Op de Marker Wadden is dit waarschijnlijk een onderschatting omdat ze daar van meerdere locaties gebruik maken om te overnachten en half augustus nog volop in de kolonies aanwezig waren.

### **Conclusies**

In 2019 waren er lagere aantallen zwarte sterns in het IJsselmeergebied aanwezig (11.000) dan in 2017 en 2018. Eind juli was de Waddenzee een belangrijk foerageergebied. Sinds de Marker Wadden er liggen, slapen de sterns niet meer op IJssel. Daarmee is het duidelijk dat de zwarte sterns zich steeds meer verdelen over de beschikbare, geschikte slaapplekken.

### **Dankwoord**

De tellingen vonden plaats in het kader van het Meetnet Slaapplaatsen van Sovon, onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) dat in samenwerking met het CBS, in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de provincies (BIJ12) wordt uitgevoerd. Staatsbosbeheer (De Kreupel) en Natuurmonumenten (Marker Wadden) droegen logistiek bij aan het welslagen van de tellingen door te zorgen voor bootvervoer en assistentie in het veld.

Dankzij deze samenwerking is het ook in 2019 weer gelukt om telgroepen op het juiste moment naar de belangrijke slaapplekken te vervoeren. Met name Leon Kelder (Staatsbosbeheer) wordt bedankt voor zijn inzet om de tellers op De Kreupel te krijgen en zelf diverse tellingen uit te voeren. Camilla Dreef, Esme Meys, Marthe Olthof hielpen met de coördinatie van de tellingen op Marker Wadden.

De tellingen werden door vrijwilligers uitgevoerd en daarin waren diverse mensen belangrijk: Otto de Vries telde alle keren bij Vatrop. Omdat hij dit al jaren stug volhoudt hebben we een mooi beeld van de aantallen op het Balgzand. Op De Kreupel hielpen de volgende personen met de tellingen: Peter van Horssen, Dennis Krab, Eric van der Velde, Camilla Dreef en René Vos. Op Marker Wadden hielpen René Vos, Sonja Hartlief, Maarten Hotting en Camilla Dreef met tellen. De schippers van de boten en de eilandwachters worden bedankt voor de goede zorgen.

Paul van Els (Sovon) hielp mee de informatie te verzamelen van locaties waar reuzensterne in de avonduren werden geteld en hij las het verslag door.

### **Literatuur**

*Van der Winden J. & O. Klaassen 2008. Totaal aantallen sterns in het IJsselmeergebied in heden en verleden aan de hand van slaapplaattellingen. Bureau Waardenburg rapport 08-047/SOVON-onderzoeksrapport 008/04, Culemborg, Nijmegen.*



Jan van der Winden  
Ecology

research &  
consultancy

## OEVERZWALUWWAND AAN DE ZUIDERHAVEN GROOT SUCCES

---

*Door: Laurens van der Vaart*

Na een aanloopperiode van twee jaar begonnen de oeverzwaluwen voor het eerst in 2017 te broeden in de speciaal aangelegde wand aan de Zuiderhaven nabij Den Oever. Negentien nestplekken waren toen bezet. Het jaar daarop zette het broeden door. Bijna de helft van de 120 openingen deden dienst als nestplaats voor de oeverzwaluwen.

Het afgelopen jaar spant echter de kroon met maar liefst 116 gegraven gangen. Een bijna 100% broedsucces! De klusteam vrijwilligers Joop en Theo Neuvel, Johan van der Vegt, Otto de Vries en Laurens van der Vaart kijken dan ook met grote voldoening terug op alle inspanningen, die zij in de afgelopen jaren deden.



*Oeverzwaluwen bij de wand (Foto: Johan van der Vegt)*

### Onderhoud

Toen de oeverzwaluwwand vakkundig geplaatst was aan de oever van de Zuiderhaven startten de werkzaamheden van bovengenoemde klusgroep. Riet, gras en allerlei omhoog schietende planten moesten kort gehouden worden om een goede aanvliegroute naar de wand te hebben. Dat snoeien gebeurde één paar maal per jaar.

Na het broedseizoen moeten alle gebruikte gaten weer aangestampt worden met nieuwe grond. Een soort mengsel van zand met wat klei. Een pittige klus want graven kunnen deze vogels! Onkruid groeit overal doorheen en komt in de broedgangen terecht. Ook daar zit het nodige werk aan voor onze vrijwilligersgroep.

Maar het loont en dus gaan we binnenkort aan de slag om alles kant en klaar te hebben voor het broedseizoen 2020!

## Gangen

Het zijn natuurlijk maar kleine vogels die oeverzwaluwen. En de pootjes vormen een nog kleiner deel van hun beperkte omvang. Het is dan ook meer dan bewonderingswaardig wat voor graafwerkzaamheden deze vogels verrichten.

Elk jaar tellen we de bezette gaten, maar we meten ook de diepte op. De langst gemeten gang is 125cm. Wat een diepte! De gemiddelde lengte bedraagt 75cm. Onder de wand is dan ook heel wat zand te vinden. In 2019 waren er zelfs 11 broedplekken met een dubbele gang. Gangen laten zitten voor een volgend broedjaar is er niet bij. Oeverzwaluwen willen steeds weer nieuwe nestgangen graven.

Een woord van dank zijn we verschuldigd aan loonbedrijf Van Bodegom. Zij maaien kosteloos in de wintertijd alle begroeiing kort.

De klusgroep kijkt uit naar de eerste oeverzwaluwen in 2020.



*Oeverzwaluw (Foto: Johan van der Vegt)*

## TEKENONDERZOEK BIJ VOGELS

---

Door: Bert Winters

De aanleiding was niet zo prettig. In 2012 kreeg ik langs de Noorderdijkweg bij het Robbenoordbos een ree voor de auto. Ik reed niet eens zo snel. Het beest sprong uit de berm zo dicht voor de auto langs, dat ik geen tijd kreeg om de voet van het gaspedaal af te halen en te remmen. Ree in één klap dood, behoorlijke schade die gelukkig wel verzekerd was (mits je kon aantonen, dat het een aanrijding met een dier geweest was). Je wordt geacht dit bij de politie te melden. Het beest wordt dan opgehaald en afgeleverd bij Staatbosbeheer, beheerder van het terrein waar de reeën thuishoren. Van de boswachter vernam ik, dat het dier dan op een kleed gelegd wordt en dat na enige tijd eventuele teken vanzelf loslaten. Die worden vervolgens verzameld en opgestuurd naar het Tickbusters team van de Universiteit Utrecht. Daar worden ze onderzocht op de aanwezigheid van ziekteverwekkers zoals de *Borrelia* bacterie, die de ziekte van Lyme kan veroorzaken.

Tot dat moment peuterde ik de teken, die ik bij gevangen vogels (voor ringonderzoek) aantrof, er stelselmatig uit om ze plat te knijpen tussen de pincet. Zo had de vogel er in elk geval geen last meer van en zou ik ze ook niet meer tegenkomen. De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen, dat ik blijkbaar niet erg aantrekkelijk ben voor teken. Ik tref er zelden eentje aan bij mezelf en neem ook de nodige voorzorgsmaatregelen om dat te voorkomen (altijd de sokken over de broekspijpen en laarzen aan).

Ik heb de boswachter gevraagd of hij mij in contact kon brengen met de onderzoeker, prof. dr. F. Jongejan. Toen ik aangaf, wel 1.000 teken per jaar te kunnen leveren, reageerde hij: "Super"!

Zo zijn we in 2019 inmiddels al weer voor het zevende jaar leverancier van een niet aflatende stroom teken richting de Universiteit van Utrecht.

### *Method*

Ook al weer sinds Kerst 1997 doen we mee aan ringonderzoek bij vogels. Die worden gevangen met mistnetten, meegenomen naar de auto, van een ring van het vogeltrekstation voorzien, gemeten en gewogen en daarna weer vrij gelaten (voor details: zie filmpje op YouTube onder de naam Bert Winters). Sinds 2013 wordt dus ook consequent gelet op de aanwezigheid van teken. Deze worden met een fijn pincetje (zoals in een Zwitsers zakmes) verwijderd en in een door de Tickbusters geleverd buisje gedaan. Op het buisje wordt een volgnummer genoteerd. In de administratie staan: volgnummer; soort, geslacht en leeftijd van de vogel; datum van de vangst; aantal aangetroffen teken; locatie; ringdatum van de vogel. Indien de vangdatum dezelfde is als de ringdatum, betreft het een nieuwe vogel. Als deze later is dan de ringdatum, droeg de vogel reeds een ring en betrof het een "hervangst". Dat is belangrijk, omdat dan vastgesteld kan worden, of de vogel bij een eerdere vangst ook al teken bij zich had. Aangezien het gewicht (= conditie) bepaald wordt, kun je dan zien, of de vogel te lijden heeft gehad van een eerdere besmetting met teken.

Met voortschrijdend inzicht wordt tegenwoordig een gaatje in de schroefdop van het buisje geprikt om de teken zo lang mogelijk “vers” te houden en worden de buisjes in een afsluitbaar plastic zakje gedaan en eens in de paar weken opgestuurd. De Tickbusters betalen de postzegels.

In het laboratorium in Utrecht worden de teken op naam gebracht en wordt de leeftijd bepaald. Heel klein en nog met zes pootjes zijn het larven. Na een bloedmaaltijd bij een gastheer (zoals een vogel) vervellen ze, krijgen ze acht pootjes (het zijn dus spinachtigen!) en worden ze nimf genoemd. Na nog eens een bloedmaaltijd en vervelling zijn ze volwassen, zoeken ze over het algemeen een grotere gastheer (schaap, ree, ...) en planten ze zich voort. De eitjes komen in de strooisel laag van het bos terecht en kunnen zo overwinteren. Nadat ze zijn uitgekomen, begint de cyclus opnieuw. Om misverstanden te voorkomen: teken komen vanaf de grond of vanuit planten langs je broekspijpen omhoog en vallen niet uit de bomen!

Via een ingewikkeld proces (zie rapport Naomi Spiegelaar) wordt DNA materiaal vanuit eventuele ziekteverwekkers geëxtraheerd en kan de soort bacterie worden vastgesteld. Daar zit uiteraard de toegevoegde waarde van het ringonderzoek in. We dragen zo bij aan het zoonose-onderzoek, onderzoek naar ziekteverwekkers die van dieren op mensen overdraagbaar zijn.

Telkens als er op het lab weer een nieuwe student analyses uitvoerde, heb ik hen uitgenodigd om eens langs te komen en met eigen ogen te zien, hoe de teken verzameld worden. De derde student, Lenneke Schuurmans (vanaf 2015) nodigde op haar beurt mij uit, om eens op het lab te komen kijken. Op die uitnodiging ben ik van harte ingegaan. Toen werd ook duidelijk, dat “Utrecht” wel behoefte had aan een uitgebreidere steekproef. Via het netwerk van vogelringers hebben zich toen nog drie ringers aangesloten bij het teken onderzoek, verspreid over Nederland.

### Resultaten

Misschien was mijn uitspraak, dat ik wel 1.000 teken per jaar zou kunnen leveren, wat overmoedig. Achteraf kwamen de 943 verzamelde teken (zie tabel hieronder) nog heel dicht in de buurt.

Jaar	Aantal vogelsoorten	Aantal vogels met teken	Totaal aantal teken
2013	18	227	943
2014	17	308	1124
2015	17	329	1681
2016	19	333	931
2017	18	191	619
2018	14	250	875

Tabel 1. Aantal vogels met teken per jaar

Er wordt verondersteld dat er een “tekenseizoen” zou bestaan. Als de temperaturen hoog genoeg zijn, zouden de teken actief worden. Wij hebben in alle maanden van het jaar teken bij vogels aangetroffen, in de gehele onderzoeksperiode geen enkele maand uitgezonderd! Alleen bij langdurige regenperiodes of als er een laagje sneeuw ligt, zie je soms een paar weken geen teken bij de vogels.



Bijna alle onderzochte teken betroffen de soort *Ixodes ricinus*, de meest voorkomende soort in Nederland. Verder is er nog 1 exemplaar *Hyalomma scupense* gedetermineerd. In het eerste jaar werden geen exotische teken aangetroffen.

Alleen adulte teken en nimfen zijn onderzocht op ziekteverwekkers. Teken krijgen natuurlijk ook alleen maar ziekteverwekkers binnen via bloed van hun gastheer en larven zullen van zichzelf dus niet besmet zijn. Er zijn in deze steekproef liefst 19 ziekteverwekkers vastgesteld. Slechts enkele soorten kunnen ook worden overgedragen op mensen.

Helaas heeft alleen de eerste studente tot nu toe een rapport gepubliceerd. Ondanks herhaald verzoek heeft dit vanaf 2014 nog geen opvolging gehad.

### Vogels en teken

In de periode 2013 - 2018 zijn bij 27 vogelsoorten teken aangetroffen (zie tabel). De merel is met afstand de soort waarbij de meeste teken zijn vastgesteld, gevolgd door koolmees en roodborst. Andere soorten die laag bij de grond voedsel zoeken, dragen ook vaak teken bij zich. Over het algemeen zitten de teken rond het oog en in de hoeken van de snavel van de vogel. Plekjes met een dunne huid en mogelijk is het voor vogels ook lastig om de kriebelbeestjes hier weg te krabben zonder zichzelf te beschadigen. Grotere vogelsoorten en zeker ook jonge vogels hebben soms meerdere teken, tot wel meer dan 30 per individu. Verreweg de meeste teken kom ik tegen bij de vangplek "gemaal Leemans". In de "Voorboezem" kom ik ze veel minder vaak tegen. Er wordt wel verondersteld dat reeën een belangrijke rol spelen in het leven van teken en die komen veel meer voor aan de oostkant van de snelweg dan aan de westkant.

Soort	# teken	Soort	# teken	Soort	# teken
Sperwer	1	Zanglijster	111	Pimpelmees	4
Winterkoning	51	Koperwiek	46	Koolmees	335
Heggenmus	91	Bosrietzanger	5	Boomkruiper	6
Roodborst	183	Kleine karekiet	9	Taigaboomkruiper	1
Nachtegaal	13	Braamsluiper	5	Vink	16
Blauwborst	3	Grasmus	14	Groenling	5
Gekraagde roodstaart	1	Tuinfluitier	3	Appelvink	5
Groenlandse tapuit	1	Zwartkop	80		
Beflijster	1	Tjiftjaf	3		
Merel	669	Fitis	7		

Tabel 2. Aantal teken per gevangen vogelsoort in de periode 2013-2018

De merel is met afstand de soort waarbij de meeste teken zijn vastgesteld, gevolgd door koolmees en roodborst. Andere soorten die laag bij de grond voedsel zoeken, dragen ook vaak teken bij zich. Over het algemeen zitten de teken rond het oog en in de hoeken van de snavel van de vogel. Plekjes met een dunne huid en mogelijk is het voor vogels ook lastig om de kriebelbeestjes hier weg te krabben zonder zichzelf te beschadigen.

De eerste nachtegaal waarbij ik teken aantrof, is binnen het seizoen achtmaal terug gevangen als man, broedvogel. Vijfmaal had de vogel teken. Statistisch zou daar wel een besmette teek tussen gezeten kunnen hebben, maar de vogel leek niet te lijden onder de teken. Een jaar later keerde deze Nachtegaal op de broedplek terug. Ofwel hij heeft geluk gehad en is nooit besmet geraakt ofwel vogels kunnen blijkbaar immuniteit tegen ziekteverwekkers ontwikkelen.

Bij andere lange-afstand-trekkers is het voor de Tickbusters zaak, extra attent te zijn (ik markeer die vangsten vaak speciaal). Die zouden exotische teken kunnen meebrengen en daarmee ook exotische ziekten!

Uitwisseling van teken tussen Engeland en ons land of Nederland en Scandinavië lijkt voor de hand te liggen. Vogels kunnen die oversteek binnen een nacht maken en zolang blijven teken wel vast zitten.



Zwartkop met teek op voorhoofd (Foto: Bert Winters)

### *Discussie*

Waarom in ons onderzoek de aantallen teken per jaar zo ver uiteen lopen, verdient een nadere studie. Een korte, felle koude periode laat in de winter zou de aantallen misschien wel kunnen drukken. Een reeks winters zonder noemenswaardige kou zouden de aantallen net zo goed kunnen laten oplopen.

Om vast te stellen of vogels inderdaad immuniteit tegen bijvoorbeeld de ziekte van Lyme kunnen ontwikkelen, zou je bloed moeten afnemen. Onderzoek van die bloedmonsters is duur en kan alleen door specialisten worden uitgevoerd. Wij hebben als ringers wel het onderzoek materiaal binnen handbereik! Daarnaast bestaat er nu reeds een cursus voor vogelringers om bloed bij vogels te kunnen en mogen afnemen. Je valt dan onder de regels van diergeneeskundig onderzoek en hebt een speciale aantekening op je ringvergunning nodig.

Staatsbosbeheer neemt haar verantwoordelijkheid naar haar vrijwilligers toe door een spuitbus tegen teken aan te bieden. Ik gebruik het middel nooit, maar bied het soms wel aan als er gasten komen. Die worden er altijd op gewezen, zichzelf thuis te controleren. Immers, als teken nog niet lang vast gezeten hebben, is de kans op besmetting, met bijvoorbeeld de ziekte van Lyme, klein.

Recent lijkt een besmetting via teken, waarbij je hersenvliesontsteking kunt oplopen, vanuit zuid en oost Europa onze kant op te komen. Daartegen is (wel) vaccinatie mogelijk. Helaas moet ik van dichtbij meemaken, hoe akelig het ziektebeeld van chronisch Lyme is. Daar heeft de medische wetenschap nog geen adequaat antwoord op.

Zowel de faculteit Diergeneeskunde in Utrecht als Wageningen Universiteit en de Erasmus Universiteit Rotterdam houden zich bezig met zoonose-onderzoek en onderzoek naar teken. Voor zover mij bekend, is er weinig onderlinge uitwisseling van gegevens of

afstemming van onderzoek. Bij verschillende onderzoek methodes krijg je dan tegenstrijdige berichten. Op het moment dat Wageningen met een wit laken over de begroeiing sleept en in november vaststelt, dat er “geen teken” meer zijn, schieten ze in mijn onderzoek juist naar een hoogtepunt, omdat er dan juist veel Merels gevangen worden. Aangezien de volksgezondheid hier in het geding is, vind ik dat geen wenselijke situatie.

Er wordt een verband verondersteld tussen de “opwarming van de aarde” en de toename van teken. Het lijkt aannemelijk, dat er vooral in de winter meer teken zullen overleven naarmate onze winters minder koud verlopen. Toen wij als scholieren dwars door het



Koolmees met twee teken (Foto: Bert Winters)

Drentse bos liepen om Cantharellen te zoeken of met scouting spellen te doen, heb ik eigenlijk nooit iemand gehoord over teken of ben ik er zelf met eentje thuis gekomen. Rob Bijlsma betoogt in zijn boek “Mijn Roofvogels” in het hoofdstuk Ixodes, dat hij in sommige jaren wel een paar honderd teken op zichzelf aantreft. In precies hetzelfde

bos!!! Ook toen we 30 - 35 jaar geleden met leerlingen het dieren-geluiden-spel deden in het Dijkgatsbos en ons juist van de paden af verstopten, kwam er nooit iemand met teken uit het bos terug. Later heeft een nestkastcontroleur (en al heel lang Wierhaven lid) zijn route opgegeven omdat hij tijdens zijn rondje langs de nestkasten tientallen teken op zijn broekspijpen had lopen. In de afgelopen tientallen jaren is het aantal teken dus echt behoorlijk toegenomen. De laatste elfstedentocht is ook al weer meer dan 20 jaar geleden verreden!!!

Mijn ervaring is, dat als je gegevens niet deelt of publiceert, je tellers of onderzoekers kwijtraakt. Het werkt altijd stimulerend als je de resultaten van je werk ergens terug kunt zien. De Tickbusters zouden zich dit ter harte moeten nemen. Gelukkig is er van het ringonderzoek een permanente bron om resultaten terug te zien:

<http://www.vogeltrekatlas.nl>. Daarnaast wordt er druk gewerkt aan een boek waarin de gegevens van het ringonderzoek worden samengevat.

### Bronnen

- *Bijlsma, Rob (2012): Mijn roofvogels, uitg. Atlas*
- *Spiegelaar, Naomie (2015): The role of birds in disseminating ticks and tick-borne diseases of veterinary and medical importance, UCTD, Faculty of Veterinary Medicine, Utrecht University*
- <https://www.youtube.com/watch?v=5HGhYu3XUuU>) > Bert Winters: filmpje met uitleg over ons eigen ringonderzoek
- [www.vogeltrekatlas.nl](http://www.vogeltrekatlas.nl) voor informatie over verplaatsingen van geringde vogels
- [www.vogeltrekstation.nl](http://www.vogeltrekstation.nl) voor informatie over ringonderzoek en voor het melden van geringde vogels

## HET BLAUWE OOG VAN DE ZWERVENDE HEIDELIBEL

Door: Bob Woets

De zwervende heidelibel is één van de negen in Nederland voorkomende soorten heidelibellen. Mijn eerste waarneming dateert van 18 juni 2006, toen ik vier wijfjes en een mannetje zag nabij het Dijkgatbos. Het lijkt tevens de eerste waarneming van deze soort te zijn geweest binnen het werkgebied van Natuurvereniging Wierhaven. Tot 2017 zag ik de soort nooit weer, maar op 11 juni van dat jaar wist ik er opnieuw één te fotograferen, maar nu op Wieringen. In 2019 was het opnieuw raak, nu op 9 juni aan de Tussenweg in de Wieringermeer. Het bleek de eerste waarneming van in totaal 16 meldingen dit jaar, een record. Toen ik afgelopen zomer in Sri Lanka op vakantie was en dezelfde soort ook daar op de foto wist te zetten wekte dat mijn interesse om eens iets meer over deze soort te weten te komen. Eerdere wist ik de soort ook al te fotograferen in Griekenland (2017) en Oman (2018).

### De soort

De zwervende heidelibel is een soort uit de familie korenbouten *Libellulidae*. Naast de heidelibellen komen in deze familie ook soorten als witsnuitlibellen, vuurlibel en oeverlibellen voor. Ik beperk me binnen deze familie even tot soorten met 'heidelibel' in de naam, ook wel aangeduid onder de Latijnse naam *Sympetrum*. De Latijnse naam voor de zwervende heidelibel is *Sympetrum fonscolombii*, vernoemd naar de Franse entomoloog Étienne of Fonscolombe, die in 1840 de soort voor het eerst vaststelde.



Zwervende heidelibel (Foto: Johan van der Vegt)

### Voorkomen

In de *KNNV Veldgids Libellen* uit 1997 staat de soort beschreven als: 'Zuid-Europese soort, algemeen rond de Middellandse Zee tot in Midden-Frankrijk. In Nederland en België vrij zeldzame invasiegast. Geregeld zijn er forse invasies waarvan de nakomelingen de jaren erna nog worden waargenomen'.

De *Veldgids Libellen van Europa* uit 2008 laat al een iets ander beeld zien: 'NL: vrij algemeen; BE: vrij zeldzaam. Onze enige *Sympetrum* die wijd verspreid in warme delen van Afrika en Azië voorkomt. Hele jaar aanwezig in het Mediterrane gebied en vaak algemeen. In het noorden zeldzaam en onregelmatig, maar tijdens invasiejaren gewoon. Invasies hebben zich recent vaker voorgedaan. Deze krachtige trekker is ook op zee waargenomen en is de enige libellulide op de Azoren'.

Actuelere bronnen laten zien dat de soort aan een flinke opmars bezig is. Zo schrijft *De Vlinderstichting* op haar site het volgende: 'Zuidelijke soort, die zijn areaal de laatste jaren flink naar het noorden heeft uitgebreid. De noordgrens van het areaal loopt nu door Ierland, Schotland, Noord-Duitsland, Polen, Wit-Rusland en de Oekraïne. In het noordelijk

deel van zijn verspreidingsgebied wisselen de aantallen van jaar tot jaar sterk, afhankelijk van het voorkomen van invasies.'. *Wikipedia* noemt zelfs landen als Finland en Zweden waar de soort nu voorkomt.

### *Invasief*

Uit alle bronnen blijkt wel dat de soort een invasief achtig voorkomen heeft, voornamelijk aan de noordgrens van het verspreidingsgebied. Het lijkt er dus op dat eens in de zoveel jaar de soort zich massaal in noordelijke richting verplaatst.

Termen als invasief, waarbij een soort in sommige jaren veel meer wordt waargenomen dan gemiddeld, en zwerver zijn nauw aan elkaar verbonden. Het feit dat de zwerfende heidelibel de enige binnen de groep heidelibellen is met waarnemingen op eilanden als de Azoren, Madeira en de Canarische Eilanden, geeft aan dat de soort aanzienlijk meer zwerft dan de andere soorten. Een terechte naam dus! Dat zwerven vindt in sommige jaren veel meer plaats dan in andere jaren. De jaren dat de soort zich massaal verplaatst noemen we ook wel invasiejaren. Waarom invasiejaren optreden is niet altijd even duidelijk en is vaak zelfs voor onderzoekers een vraagteken. Soortgelijke ontwikkelingen zien we vaker, zoals bijvoorbeeld bij de distelvlinder en de pestvogel.

### *De noordkop*

Binnen het werkgebied van Natuurvereniging Wierhaven (voormalige gemeenten Wieringen, Wieringermeer en de stad Medemblik) staat de teller nu op 31 waarnemingen, met pieken in 2015 (9) en 2019 (15). De meeste exemplaren zijn gezien in de maanden september en juni. Het grootste aantal werd gezien op 17 juni van dit jaar, toen 30 exemplaren in de Bak nabij Den Oever werden waargenomen.

Als we dan kijken naar de Noordkop (alles boven de lijn Purmerend-Alkmaar, exclusief Texel), dan zien we in totaal volgens de waarnemingsite [www.waarneming.nl](http://www.waarneming.nl) 164 waarnemingen. Naast eveneens piekjaren 2015 (15) en 2019 (107 !!) waren andere piekjaren 2014 (11), 2012 (10) en 2006 (10). In de overige jaren ontbreekt de soort nagenoeg met 0-5 waarnemingen op jaarbasis. Absolute uitschieter is de maand juni met 90 waarnemingen. Mogelijk dat de afwezigheid van andere heidelibellen hier een rol in speelt.

Jaartal	Wierhaven	Noordkop	Landelijk	Jaartal	Wierhaven	Noordkop	Landelijk
2005	-	-	23	2013	-	-	395
2006	4	10	195	2014	1	11	486
2007	-	1	1.026	2015	9	15	1.030
2008	-	-	143	2016	-	-	314
2009	-	-	328	2017	2	4	937
2010	-	2	100	2018	-	-	381
2011	-	2	257	2019	15	107	5.348
2012	-	10	1.011	<b>TOTAAL</b>	<b>31</b>	<b>162</b>	<b>11.974</b>

Tabel 1. Aantal waarnemingen per jaar per gebied

De totale database van waarneming.nl telt ruim 12.000 waarnemingen, waarvan de meeste na 2005 (11.974). De invasiejaren zijn er eenvoudig uit te pikken: 2007, 2012, 2015, 2017 en absolute recordhouder 2019. In de daartussen liggende jaren is geen

duidelijke trend van toename te ontdekken. Een lichte toename in de aantallen kan ook zomaar een effect van het succes van de waarnemingsite betreffen.

### **Herkenning**

Het kunnen onderscheiden van de negen soorten heidelibellen vraagt de nodige aandacht. De verschillen zijn in sommige gevallen minimaal, maar als je eenmaal een aantal soorten kunt uitsluiten dan schiet je al lekker op. Zo hebben diverse soorten heidelibellen een rode (mannetjes) of gele vlek op de vleugelbasis. Met een dergelijke vlek kunnen enkele soorten worden uitgesloten, maar niet alle zwervende heidelibellen hebben zo'n vlek.



*Zwervende heidelibel (Foto: Johan van der Vegt)*

Uitgekleurde mannetjes hebben op hun rode lijf soms een op het oog witte verticale streep. Eigenlijk het beste kenmerk van deze soort zijn de blauwe onderzijde van de ogen. In Nederland heeft geen enkele andere soort heidelibel dit. Alleen de Woestijnlibel *Sympetrum sinaiticum* heeft dit kenmerk ook in mindere mate. Deze soort is echter nooit in onze regio vastgesteld. Andere handige weetjes van de zwervende heidelibel zijn het onrustige gedrag en het feit dat ze al

vroeg in juni rondvliegen, waar andere heidelibellen pas later in juni/juli actief worden.

### **Conclusie**

De zwervende heidelibel is een intrigerend beest. Naast het feit dat ze wijd verspreid zijn is het bijna niet te beseffen dat een beestje van hoogstens een paar gram afstanden over de oceaan aflegt en daarmee eilanden als de Azoren en Madeira bereikt. Het invasieve karakter is eveneens interessant en dat is precies wat het zo leuk maakt de natuur in te gaan. Je kunt ieder jaar weer in juni verrast worden door een zwervende heidelibel, maar het is geen jaarlijks zekerheidje.

Uit de waarnemingen lijkt de soort zich langzaam in noordelijke richting te verplaatsen. Of dat enkel in Europa, maar ook bijvoorbeeld in Azië gebeurd is mij onduidelijk. De soort weet zich ook met succes voort te planten in ons land, waarmee de kans dat het een jaarlijkse gast is steeds groter wordt.

Het beste kenmerk betreft de blauwe onderzijde van het oog. Het makkelijkste is om heidelibellen te fotograferen en daarna vanaf stilstaand beeld de soort te determineren.

## AGENDA

Natuurvereniging Wierhaven heeft jaarlijks een zeer diverse agenda met een grote variatie aan activiteiten. Een aantal klassiekers komen jaarlijks terug, zoals de dagvlinderexcursie, de nachtegalenexcursie en de afgelopen jaren ook de nacht van de nacht. Daarnaast vullen we ons programma aan met tal van andere activiteiten.

Voor een volledig overzicht verwijzen we jullie graag door naar onze website, [www.wierhaven.nl](http://www.wierhaven.nl), of naar onze Facebook-pagina. Vragen? Schroom niet om contact met ons te zoeken!

### Programma 2020

2	Januari	Floron Eindjaars Plantenjacht	Westerland
21	Januari	Tuinvogel opfrisavond	Zorgboerderij Dijkgatshoeve
25+26	Januari	Tuinvogeltelling	-
18	Februari	Halvuurtjesavond voor leden	Zorgboerderij Dijkgatshoeve
26	Februari	Frisse neus wandeling	Vooroever Medemblik
17	Maart	Jaarvergadering 2020	Zorgboerderij Dijkgatshoeve
29	Maart	Vroege voorjaarswandeling	Robbenoordbos
26	April	Weidevogelexcursie Wieringen	Westerland
2	Mei	Dagtocht Lauwersmeer	Lauwersmeer
9	Mei	Big Day 2020	Werkgebied
10	Mei	Nachtegalenexcursie	Robbenoordbos
17	Mei	Steltlopers op het wad	Den Oever
6	Juni	Plantenexcursie	Wieringen
16	Juni	Halvuurtjesavond voor leden	Zorgboerderij Dijkgatshoeve
20	Juni	Nacht van de Nachtvlinder	Robbenoordbos
26	Juli	Vlinderwandeling	Robbenoordbos
2	Augustus	Op zoek naar de IJsvogel	Robbenoordbos
15	September	Halvuurtjesavond voor leden	Zorgboerderij Dijkgatshoeve
3	Oktober	Euro Bird Watch 2020	Afsluitdijk
4	Oktober	Ringexcursie	Robbenoordbos
24	Oktober	Nacht van de Nacht wandeling	Robbenoordbos
29	December	Jaaroverzicht 2020	Zorgboerderij Dijkgatshoeve



Nachtegalenexcursie



Weidevogelexcursie

### Tips?

Heeft u suggesties of tips voor ons activiteitenprogramma? Laat het ons dan weten via [educatie@wierhaven.nl](mailto:educatie@wierhaven.nl) of bezoek één van onze werkgroepavonden of ledenvergaderingen! Wie weet staat uw excursie op maat dan volgend jaar wel in ons activiteitenprogramma!

## ALGEMENE INFORMATIE

---

### **BESTUUR**

Het bestuur van Natuurvereniging Wierhaven wordt gevormd door:

Functie	Naam
Voorzitter	Bob Woets
Secretaris	Annemieke Vredegoor
Penningmeester	Jeroen van Assema
Bestuurslid	<i>vacant</i>

Het bestuur kan aangevuld worden met nog één lid. Geïnteresseerden kunnen zich melden via [bestuur@wierhaven.nl](mailto:bestuur@wierhaven.nl)

### **CONTACT**

Het postadres van Natuurvereniging Wierhaven is:

Natuurvereniging Wierhaven  
Schepenlaan 6  
1671 TA Medemblik  
[secretaris@wierhaven.nl](mailto:secretaris@wierhaven.nl)  
[www.wierhaven.nl](http://www.wierhaven.nl)

### **VERENIGINGSBLAD 'De Meerkoet'**

Het verenigingsblad 'De Meerkoet' verschijnt 2x per jaar. Daarnaast worden leden waarvan het e-mailadres bekend is voorzien van een digitale nieuwsbrief met de laatste natuurnieuwtjes uit de regio. De Meerkoet of de digitale nieuwsbrief niet ontvangen? Neem contact op met [secretaris@wierhaven.nl](mailto:secretaris@wierhaven.nl)

### **Werkgroep jeugd**

Deze werkgroep richt zich op alle jeugdgerelateerde zaken zoals excursies, workshops, doe-dagen en overige jeugdgerelateerde zaken.

E-mail: [jeugd@wierhaven.nl](mailto:jeugd@wierhaven.nl)

### **Werkgroep educatie**

De werkgroep educatie richt zich op de organisatie van alle excursies, cursussen, natuurdagen en overige aan educatie gelinkte bezigheden. Het jaarlijkse excursieprogramma wordt tevens door deze werkgroep opgezet.

E-mail: [educatie@wierhaven.nl](mailto:educatie@wierhaven.nl)

### **Redactie / Website**

De werkgroep redactie is verantwoordelijk voor de uitgifte van de Meerkoet en de digitale nieuwsbrief.

E-mail: [redactie@wierhaven.nl](mailto:redactie@wierhaven.nl)